

УДК 378.096:78.071.2

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-1.36>**Н. О. Гунько**кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри вокалу та хорових дисциплін
Херсонського державного університету**А. О. Чехуніна**кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри інструментального виконавства
Херсонського державного університету

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

Статтю призначено аналізу сучасних наукових поглядів на творчий розвиток майбутнього педагога-музиканта в контексті художньої інтерпретації вокальних творів. Різні аспекти проблеми інтерпретації розглядаються у філософсько-естетичних, культурологічних та психологічних наукових джерелах, проте основний акцент автори статті роблять на вивченні музикознавчих та музично-педагогічних підходів до цієї проблеми. Художню інтерпретацію музичного твору автори розглядають у двох аспектах: осягнення художньо-змістової сутності музичного твору та подальше його художньо-звукове втілення. Діяльність осягнення спрямована на осмислення художньої інформації, закладеної в музичному творі; діяльність утілення спрямована на добір адекватних засобів передачі художнього образу твору через фізичні дії виконавця-інтерпретатора. Метою художньо-інтерпретаційної діяльності є створення переконливого художнього образу музичного твору, виявлення та пояснення використаних у його виконанні певних художніх прийомів та засобів виразності.

Процес художньої інтерпретації вокального твору стає для студента-музиканта індивідуальною творчістю: від осягнення художнього задуму композитора, засвоєння логіки й закономірності інтонаційного розвитку, через виявлення засобів виразності для розкриття конкретного музичного образу, відпрацювання потрібних вокальних навичок та прийомів виконання, до знаходження власного виконавського інтонаційного аспекту твору й підготовки до його оприлюднення у процесі публічного виступу.

Нами обґрунтовані педагогічні умови, які оптимізують процес формування у студентів здатності до художньої інтерпретації вокального твору. Запропоновано комплекс методів і прийомів, котрий сприяє результативності формування художньо-інтерпретаційної компетентності майбутнього педагога-музиканта у процесі його фахової підготовки.

Ключові слова: *художня інтерпретація, вокальне мистецтво, творчий розвиток, художньо-інтерпретаційна компетентність, майбутній педагог-музикант.*

Постановка проблеми. Одним із векторів сучасної музично-педагогічної науки і професійної освіти є розширення поля творчого розвитку студентів музичних навчальних закладів через уведення психолого-педагогічного підходу до виконавської інтерпретації музичних творів. У практиці фахового становлення педагога-музиканта саме інтерпретаційна компетентність знаходить свій вияв у продуктивно-творчому характері його виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської тощо).

Відомо, що вокальне мистецтво має потужний культуротворчий і людинотворчий потенціал і є одним із впливових засобів розвитку особистості. У зв'язку із цим зростають вимоги до вокальної підготовки студентів-музикантів, у процесі якої варто особливу увагу звертати не лише на формування вокально-технічних умінь і навичок (тезаурусу), вокальних здібностей (обдарованості), а й на важливу проблему розвитку їхньої індивідуальної виконавської майстерності.

Із проблемою художньої інтерпретації та пошуком необхідних звукових образів пов'язані всі аспекти формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта. Зв'язок художніх задумів і виконавської техніки в музичній педагогіці розглядається в єдиному культуротворчому процесі. Мистецтвознавча інформація про творчість збагачує уявлення музиканта, робить змістовним його виконання, викликає зацікавленість щодо роботи над розкриттям художнього образу музичного твору та прагнення знайти найбільш переконливі виконавські засоби музичної виразності у власній інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасною музичною педагогікою накопичено багато наукових знань, які безпосередньо чи опосередковано стосуються питань розвитку художньо-творчого потенціалу студентів-музикантів (Е. Абдуллін, Л. Арчажнікова, В. Бутенко, І. Гринчук, А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка,

О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, Г. Ципін, Г. Шевченко, О. Щолокова та інші).

Суттєвим внеском у розвиток наукових розвідок щодо музично-виконавської підготовки фахівців стали дослідження в галузі загальної та музичної психології (Л. Бочкарьов, Л. Виготський, П. Гальперін, А. Готсдінер, О. Костюк, В. Петрушин, В. Ражніков, Б. Теплов та інші), педагогіки вищої та середньої школи (А. Алексюк, В. Андрущенко, С. Архангельський, А. Богуш, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, Ю. Руденко, О. Сухомлинська тощо), музикознавства (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, М. Бонфельд, Д. Кірнарська, В. Медушевський, Є. Назайкинський, Г. Овсянкіна, А. Сохор, М. Старчеус, Г. Ципін та інші), теорії музичного виконавства (Ф. Бузоні, М. Давидов, Г. Коган, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, С. Фейнберг та інші).

Питання інтерпретації музичних творів розкриваються в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як Є. Бодіної, О. Бурської, О. Горбенко Є. Гуренко, Г. Драговець Н. Згурської, Н. Корихалової, Ю. Кочнева, В. Москаленко, С. Хвошнянської, та інших. Автори розглядають виконавський процес у діалектичній єдності таких компонентів: слухове уявлення інтерпретатора; звуковий прообраз; виконавське втілення.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити ключову роль художньої інтерпретації вокального твору у процесі творчого розвитку майбутнього педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу. Творче пізнання музичного твору виконавцем починається з естетичної оцінки його художньої цінності. Аналізуючи процес виникнення емоцій у контексті музичної діяльності, А. Сохор зазначає, що емоційне напруження у творчій особистості виявляється лише тоді, коли у свідомості виникає образ предмета й відбувається його оцінка з особистого погляду [1, с. 23–24].

Музичний психолог Б. Теплов стверджує, що на емоційну реакцію людини, яка слухає музику, впливають психологічні витоки «художності» музичного твору. Досліджуючи питання художнього виховання, автор констатує, що саме «з почуття має починатися сприйняття мистецтва, проте наслідком сприйняття художнього твору має бути усвідомлення його ідей» [2, с. 142]. Власні емоційні переживання виконавця у процесі інтерпретації музики стимулюють творче пізнання художнього образу музичного твору та пошук шляхів для його втілення.

Отже, невід'ємним складником інтерпретаційної компетентності музиканта є його творче мислення. Саме цей аспект розкривається у змісті терміну «інтерпретація», який трактується Б. Тепловим як «процес звукової реалізації нотного тексту <...>, який передбачає індивідуаль-

ний підхід до музики, активне до неї ставлення, наявність у виконавця своєї творчої концепції втілення авторського задуму <...>» [2, с. 214]. В. Москаленко вважає інтерпретацію одним із видів творчої діяльності людини, цілісним, багатоконтактним динамічним процесом, наслідком якого є розуміння вже наявного і створення нового, своєрідного, індивідуально-особистісного на основі суб'єктивної взаємодії тексту та особистості виконавця-інтерпретатора [3, с. 205].

Б. Асаф'єв, зазначає, що задля реалізації художнього задуму музичного твору виконавець має володіти, «мовою руки або голосу», широкою палітрою технічних прийомів, уміти підпорядковувати технічні навички творчій меті, що дозволить виконавцю увійти у глибинні інтонаційні пласти твору, котрий інтерпретують, за допомогою пошуку адекватних засобів художньої виразності. А єдність слухової й технічної сфер у діяльності інтерпретатора забезпечує адекватне втілення образно-сміслового змісту твору [4]. Означений принцип єдності художнього й технічного становить основу сучасної музичної педагогіки, стає індикатором сформованості інтерпретаційної компетентності в майбутніх педагогів-музикантів.

У своїх наукових розвідках І. Хатенцева визначає художньо-інтерпретаційні межі виконання та наголошує на єдності продуктивного й репродуктивного складників виконавського процесу [5, с. 77]. На думку автора, репродуктивна діяльність спрямована на «відтворення» продукту композиторського задуму відповідно до традицій і закономірностей певного художнього стилю. Однак репродуктивний вектор не зводить виконавство до копіювання раніше створених явищ мистецтва, момент «відтворення» музичної композиції кожного разу здійснюється в інших історичних умовах та підпорядкований індивідуальним інтерпретаторським здібностям музиканта, який розкриває в ньому свої суб'єктивні сторони [5]. Репродуктивна функція активізується на стадії формування виконавського задуму (інтерпретації художнього образу твору), адже репетиційна робота інтерпретатора пов'язана, як правило, із численними повторами фрагментів музичного твору, котрі спрямовані на «відточування» виконавських прийомів та закріплення художнього результату. Своєрідною «презентацією» необхідно назвати акт публічного виконання твору, проте це – зовнішній вияв виконавської діяльності. Усі операції репетиційних пошуків музиканта матеріалізують його власну виконавську позицію, а кожний публічний виступ обов'язково містить нові елементи прочитання музичного твору.

Проаналізувавши наукові погляди дослідників на процес інтерпретації музичного твору виконавцем, констатуємо, що основними складниками творчого процесу інтерпретації є оригінальне

розкриття змісту твору через глибоке проникнення в образний світ композитора та вміння знайти міру індивідуального у виконанні. Усвідомлення особливостей композиторського стилю дозволяє виконавцю виявляти свою творчу ініціативу в пошуку ефективних виконавських технологій реалізації художнього змісту музики.

Художня інтерпретація, зберігаючи образ, зміст і сутність, об'єктивну логіку форми, тобто «константність» музичного твору, за Є. Назайкинським, змінює його в деталях. Ці зміни припустимі в межах звуковисотного, темпового, динамічного, тембрового слуху, які характеризують індивідуальний виконавський варіант, властивий артистичній особистості [6]. На думку І. Хатенцевої, аналогічні нотні знаки кожний виконавець буде трактувати по-різному [5] відповідно до його інтерпретаторської компетентності, індивідуальності, інтелекту, технічної підготовки, ступеня освіченості тощо. Слухач, який сприймає музичний твір, і собі виступає повноправним суб'єктом інтерпретаційного процесу. Однак відмінності між виконавською та слухачською інтерпретаціями полягають у тому, що остання категорія не є творцем нових художніх цінностей, проте має значний вплив на об'єктивізацію конкретного виконавського тлумачення, котре сприймається в індивідуалізованому варіанті художнього осмислення.

Аналіз численної виконавської практики демонструє наявність у структурі художньо-інтерпретаційної діяльності двох складників: осягнення художньо-змістової сутності музичного твору та подальше його художньо-звукове втілення. Діяльність осягнення спрямована на осмислення художньої інформації, закладеної в музичному творі; діяльність утілення спрямована у протилежному напрямі – на добір адекватних засобів передачі художнього образу твору через фізичні дії виконавця-інтерпретатора.

Отже, здатність до художньої інтерпретації є важливим компонентом професійної діяльності педагога-музиканта, адже компетентний педагог повинен грамотно прочитати, глибоко зрозуміти, відчувати та яскраво виконати музичний твір, який призначений для опанування учнем. У такому контексті художньо-інтерпретаційна діяльність виступає спочатку як пізнавально-теоретична, а потім як виконавська, котра складається з декількох етапів, спрямованих на творчо-виконавський результат. Оскільки такий результат може бути досягнутий різними способами (діями) або шляхами (методами), науковці наголошують на варіативності та багатоаспектності художньо-інтерпретаційної діяльності.

Успішне здійснення художньо-інтерпретаційної діяльності, на думку одного з авторів цієї статті, безпосередньо пов'язане з функціонуванням механізму психологічної установки, як готовності до будь-якої діяльності, котра «<...> може бути спроєктованою на область музичного мистецтва

і стати підставою для прояснення низки актуальних проблем музичної діяльності (виконавської, композиторської, слухачської)» [7, с. 70], зокрема й художньої інтерпретації вокальних творів, як продуктивно-творчого виду виконавської діяльності. Усвідомлення важливості поняття установки, механізму її функціонування у процесі художньої інтерпретації музичних творів загалом і вокальних зокрема виявляються дуже суттєвими, оскільки тісно пов'язані з музичним сприйманням, мисленням, процесом набуття професійних навичок і застосуванням їх музично-виконавській діяльності. Музичний досвід, унаслідок якого сформувались ті чи інші установки, визначає передбачення в музичному творі, що обраний для художньої інтерпретації певних виконавсько-стилістичних особливостей, котрі пов'язані з культурно-історичним або індивідуально-композиторським стилем.

Вокально-виконавська діяльність містить великі можливості для розкриття індивідуальних і творчих рис особистості майбутнього педагога-музиканта, тому що весь процес підготовки до виконання вокального твору стає для студента індивідуальною творчістю: від осягнення художнього задуму композитора, засвоєння логіки й закономірності інтонаційного розвитку, через виявлення засобів виразності, які відповідають конкретному музичному образу, відпрацювання потрібних вокальних навичок та прийомів виконання до знаходження власного виконавського інтонаційного аспекту твору, що відповідає композиторському задуму, й підготовки до його оприлюднення у процесі публічного виступу.

Стає очевидним, що в умовах сучасного музично-педагогічного процесу принцип єдності художньо-образного мислення та творчої діяльності студентів стає ключовим, у межах якого активізуються виконавський та інтерпретаторські складники діяльності педагога-музиканта. Отже, врахування емоційно-естетичних чинників осягнення музичного мистецтва й опора на них у навчально-виховному процесі є необхідною умовою впливу на формування творчої особистості виконавця, суттєвою формою збагачення його художньо-інтерпретаційних умінь.

У навчально-виховному процесі, спрямованому на формування в майбутнього педагога-музиканта здатності до художньої інтерпретації вокального твору, доцільно звернути особливу увагу на формування його творчих здібностей. Лише творчо розвиваючи студента, можна сформувати відповідні уміння, котрі дають йому можливість здійснювати художню інтерпретацію музичного твору на високому фаховому рівні. Тому навчання співу має стати основою для розвитку та формування творчих здібностей особистості, які концентрують її духовні сили, емоції, почуття, уяву, фантазію, інтелект тощо.

На заняттях із постановки голосу доцільно розвивати перш за все емоційну сферу студента, надавати йому можливість відчутти художній образ, пережити його внаслідок сприйняття та аналізу музичного й поетичного тексту. Водночас важливо виховувати в майбутніх педагогів-музикантів асоціативне мислення й уяву, що є необхідною умовою задля формування уміння ідентифікувати себе з героєм вокального твору. У цьому зв'язку пошукові ситуації, навідні запитання допоможуть студенту знайти необхідні виконавські прийоми, проявити ініціативу щодо їх використання. Такі дії сприятимуть активізації художньо-образного мислення та творчої самостійності студента, основним змістом яких є оперування накопиченим запасом художніх образів. Тому чим багатший запас образів, чим повніший їх зміст, тим більше можливостей для різних видозмін, варіантів, перетворень.

Аналіз теоретичних даних й особисті спостереження за студентами на заняттях у класі вокалу дали підставу констатувати ефективність формування в них здатності до художньої інтерпретації вокального твору за умови дотримання певних педагогічних умов: упровадження інтегрованого підходу до усвідомлення студентами образів вокального мистецтва й реальних життєвих образів; сприймання твору як синкретичної єдності тексту та музики, органічно пов'язаної з емоційним світом людини та зовнішніми подіями; послідовне збагачення художньо-образного досвіду студентів через опанування різножанрового та різностильового музично-поетичного матеріалу; застосування на вокальному занятті цілісної художньої драматургії; прослуховування й виконання різних варіантів інтерпретації конкретного вокального твору викладачем і студентом із наступним його аналізом.

Результативність формування художньо-інтерпретаційної компетентності студента-музиканта уможлиблюється використанням на заняттях із вокалу таких методичних прийомів:

- актуалізація асоціативних зв'язків між художньо-творчими й життєвими враженнями студента;
- створення ситуацій емоційно-естетичного осягнення художнього образу вокального твору засобами різних видів мистецтва;
- забезпечення усвідомлених підходів до символічного змісту того чи іншого вокального твору;
- спонукання студента до художньо-оцінювальної діяльності та вербального вияву вражень від музичного образу;
- активізація творчої уяви студента через музично-рольове входження до художнього образу та залучення до художньо-метафоричних порівнянь.

Підтримці творчого стану під час вокального виконання сприятиме використання в навчальному процесі методу мисленнєвого співу, який базується на внутрішньо-слухових уявленнях спі-

вака. Сутність цього методу полягає у внутрішній зосередженості, яка розвиває творчу уяву (необхідну для виразності виконання) та зберігає голос від перевтоми під час повторення фрагментів твору у процесі його вивчення.

Видатний італійський педагог-вокаліст М. Гарсія вважав, що успішність опанування вокальною технікою залежить від того, наскільки чітко учень спроможний уявити собі те, що йому необхідно співати. Цілком зрозуміло, що також необхідно мисленнєво передбачати не лише вокально-технічні завдання задля правильної інтерпретації твору, а й уявляти собі художній образ, певну ситуацію, емоційний стан героя та швидко переходити від однієї емоції до іншої під час вокалізації.

На думку одного з авторів статті, процес досягнення якісного художньо-образного й відповідного задуму композитора інтерпретації вокального твору можна умовно поділити на чотири етапи: становлення, розвиток, удосконалення та закріплення. Перший етап передбачає вироблення у студента установок на домінування впевненості у спроможності досягнення безпомилкової інтерпретації відібраних творів, другий – на якісне засвоєння музичного матеріалу та успішне подолання вокально-технічних труднощів, третій – на «упереджену» адаптацію до дії стрес-факторів майбутнього виступу-звіту, четвертий – на закріплення сформованої вокально-виконавської надійності в умовах сценічного оприлюднення вокальних творів [8, с. 177].

Уважаємо, що у процесі формування творчо-інтерпретаційної компетентності студентів-музикантів ефективно використовувати на заняттях із постановки голосу метод прослуховування найкращих зразків виконання вокального твору видатними співаками з подальшим обговорення цих інтерпретацій, аналізом якості звучання, виявленням прийомів, які були використані співаками для передачі певного образного змісту твору. Таке методичне коментування дозволяє внаслідок порівняльного аналізу наявних інтерпретацій обрати свою. Водночас із метою оптимізації творчого розвитку студентів доцільним буде використання методу «створення ситуацій успіху».

Своєрідною підготовкою до майбутньої виконавсько-творчої діяльності педагога-музиканта вважається активна концертно-виконавська практика студентів у різних її формах: академічних концертах, публічних іспитах та заліках; тематичних лекціях-концертах, святкових концертах освітнього закладу, конкурсах вокалістів різного рівня тощо. Майбутні педагоги-музиканти, виконуючи вокальні твори на концертних майданчиках, набувають досвіду психологічного загартування та сценічного спокою, оволодівають артистичними вміннями та творчо-виконавською надійністю. Студент усвідомлює, що всі ці компоненти вокальної майстерності необхідні йому задля реалізації мети – успішного спілкування з музичним твором і слухачем, відчуття себе

посередником між ними. Адже від усвідомлення себе партнером у творчому ланцюгу, від уміння зрозуміти й адекватно інтерпретувати вокальний твір залежить глибина впливу його на емоційно-почуттєву сферу слухачів у процесі сприймання та творчого осмислення музичного матеріалу. Відомо, що «виконавське мистецтво відрізняється від будь-яких інших видів художньої діяльності насамперед тим, що пропонує не лише результат діяльності, але й сам процес творчості – співак є одночасно і творцем, і матеріалом, із якого створюється вокально-сценічний образ, і кінцевим результатом – предметом творчості» [9, с. 231].

Висновки і пропозиції. Отже, процес художньої інтерпретації змісту вокальних творів педагогом-музикантом розкриває різні контекстні функції: пізнавальну, просвітницьку, прогностичну, евристичну, комунікативну тощо. Така багатофункціональність художнього процесу студента-музиканта в контексті інтерпретації вокального твору забезпечує розвиток професійних якостей, художнього досвіду, образного мислення, виконавської досконалості, котрі стають базовими ресурсами інтерпретаторської компетентності в його майбутній творчій самореалізації. Важливість і значимість формування здатності до художньої інтерпретації вокальних творів у професійно-творчому становленні майбутнього педагога-музиканта передбачає подальшу розробку означеної проблеми в таких напрямках: дослідження шляхів і методів розвитку художньо-образного мислення студентів-музикантів у процесі вокальної підготовки; розкриття взаємодії викладача і студента в музично-педагогічному процесі; вивчення взаємозалежності педагогічного керування й самоорганізації виконавсько-інтерпретаційної діяльності студента.

Список використаної літератури:

1. Сохор А. Эстетическая природа жанра в музыке. Москва : Музыка, 1968. 103 с.
2. Теплов Б. К.Н. Игумнов о творческом пути и исполнительском искусстве пианиста: из бесед с психологами. *Психология и психофизиология индивидуальных различий*. Москва : Воронеж, 2004. С. 132–214.
3. Москаленко В. Лекции по музыкальной интерпретации. Учебное пособие. Киев, 2013. 271 с.
4. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. Ленинград : Гос. муз. изд-во, 1971. 379 с.
5. Хатенцева И. Формирование художественно-образного мышления как основа интерпретации музыкального произведения у студентов в классе фортепиано : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.0. Москва, 2009. 186 с.
6. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. Москва : Музыка, 1972. 282 с.
7. Чехунина А. Установка как проблема музыкальной психологии. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво педагогіка : зб. наук. праць / наук. ред. М. Алленов та ін. Вип. 9. Луганськ, 2008. С. 68–78.*
8. Гунько Н. Формування вокально-виконавської надійності педагога-музиканта як складника його професійної культури. *Актуальні питання культурології. Альманах / головн. ред. В. Віткалов. Вип. 13. Рівне, 2013. С. 173–177.*
9. Гребенюк Н. До проблеми формування виконавської творчості у співаків. *Науковий вісник Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І. Чайковського. Серія: Музичне виконавство. Вип. 18. К.: НМАУ, 2001. С. 217–231.*

Gunko N., Chekhunina A. Future pedagogue-musician's creative development in the process of artistic interpretation of vocal

The article analyzes the modern scientific concerns regarding creative development of future pedagogue-musician in the context of artistic interpretation of vocal works. Different aspects of the problem of interpretation are examined in the philosophic and aesthetic, cultural and psychologic scholarly sources, however the authors of the article focus on the musicological and musical-pedagogical approaches to the problem. The authors consider two aspects of artistic interpretation of a piece of music: comprehension of the artistic essence and idea of a piece of music and its further artistic sound embodiment. The comprehension of the artistic essence and idea of a piece of music is aimed on conceptualization of the artistic information put into the piece of music; the activity of artistic sound embodiment is directed towards the selection of the adequate means of transmitting the artistic image of the piece of music through the physical actions of the performer-interpreter. The main purpose of artistic interpretation activity is the creation of the convincing artistic image of the piece of music, detection and reasoning for the applied technical methods and expressive means in its performance.

The vocal work artistic interpretation becomes an individual creative work for a student-musician, in which takes place the comprehension of the composer's artistic idea, mastering of the logic and patterns of the musical material development, recognizing the expressive means used to disclose the definite artistic image, working thought the required vocal skills and performance techniques, detecting of the performer's own performing intonational aspect of the vocal work and preparation for its performance in public.

The pedagogical conditions which optimize the process of formation the students' ability of artistic interpretation of vocal works are fact-based in the article. A complex of methods and techniques fostering the efficiency in forming artistic-interpretative competence of future pedagogue-musician in the process of his specialized training is offered.

Key words: *artistic interpretation, vocal art, creative development, artistic-interpretative competence, future pedagogue-musician.*